

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
המטה ליישום דוח קרמניצר

התעוררות אזרחית

יום הזיכרון הארבעה-עשר ליצחק רבין

י"א חשוון תש"ע – 29.10.09

"אבא,

קום

אבא קום

רצחו את רבין."

מדי שנה, לקראת יום הזיכרון, מתקיימת תחרות סטודנטים במחלקה לתקשורת חזותית ב"שנקר" – בית הספר הגבוה להנדסה ולעיצוב, ובשיתוף המחלקה לחינוך במרכז רבין, ובמסגרתה מעצבים הסטודנטים כרזות לציון יום הזיכרון ליצחק רבין. הכרזות מתייחסות לרצח רבין ולהשלכותיו על החברה הישראלית, ומבטאות סוגיות אלה מנקודת ראות אמנותית ואישית.

חוק יום הזיכרון ליצחק רבין התשנ"ז-1997 מציין כי יום זה יוקדש לעיסוק בחשיבות הדמוקרטיה במדינה ובחברה. הרעיון הדמוקרטי והמשטר הדמוקרטי שואבים את סמכותם המוסרית והשלטונית מהשתתפותו של העם וממעורבותם של האזרחים בזירה הציבורית במדינה. הגברת המעורבות האזרחית, בקרב בני נוער ומבוגרים כאחד, בסוגיות אזרחיות וחברתיות בישראל, מהווה אתגר לדמוקרטיה הישראלית.

אייל סגל, סטודנט בן 27 בשנקר, היה בן 13 כאשר נרצח ראש הממשלה. 14 שנה לאחר גיל בר המצווה, עיצב סגל את הכרזה שנבחרה ככרזה מובילה לציון יום הזיכרון ליצחק רבין. הכרזה מעבירה מסר אישי וחברתי כאחד: היא משקפת את הקריאה התמימה של ילד קטן המבקש לעורר את אביו, אז, באותם ימים, ולצדה קריאה להתעוררות אזרחית היום. הכרזה מציבה בפנינו שאלות הנוגעות לפער הדורות: היא מציגה תמימות של גיל הילדות, בוחנת את מקומו של הנוער כדור משפיע החותר לשינוי חברתי ואת מקומו של דור ההורים, דור המבוגרים – ותוהה לגבי שני הדורות – כיצד הם תופסים את מקומם ותפקידם אל מול האתגרים האזרחיים הרובצים לפתחה של החברה הישראלית? מהי מידת מעורבותם בסוגיות אזרחיות בוערות? האם קיים פער בין הדורות בשאלות אלו?

השאלות האישיות והחברתיות הללו הן שעמדו לפנינו בכתיבת מערך פעילות זה. במערך מוצעת פעילות לגילאי חט"ב – חט"ע ולגילאי היסודי.

פעילות לחט"ב-חט"ע

גילאים: כיתות ז'-י"ב

מטרות

- ☒ לדון בסוגיות הקשורות במעורבות אזרחית מאז רצח רבין ועד היום.
- ☒ לעודד בני נוער למעורבות בחברה הישראלית לשם חיזוק השותפות האזרחית והבסיס הדמוקרטי.

עזרים

כרזת יום הזיכרון ה-14 ליצחק רבין
קישור לכרזה:

http://www.rabincenter.org.il/SiteCollectionImages/shenkar/win_shankar_2009.jpg

הדיון סביב הלקחים שעל החברה הישראלית להפיק מרצח יצחק רבין ומהשלכותיו על החברה הישראלית הוא דיון מורכב ומתמשך. לקח אחד מרכזי הוא הצורך לעורר מעורבות אזרחית ולקחת אחריות, אישית וקולקטיבית, על החיים המשותפים בחברה הישראלית.

* בכרזה ליום הזיכרון ה-14 משקף המעצב תהליך אישי שבמסגרתו עבר ממצב של קריאה להתעוררות לתרדמה. אך התרדמה עברו איננה אישית. היא חברתית ואזרחית. היא משקפת שתי נקודות מבט: האחת נוגעת להבחנה בין מה שמצופה מהנוער, כדור מוביל, מניע, פועל וחותר לשינוי חברתי, לבין מגמות הירידה במעורבות האזרחית של דור זה בפועל**. נקודת המבט השנייה נוגעת להבדלים בין הנוער ובין דור ההורים, המבוגרים, בכל הנוגע למידת ההתעוררות האזרחית שלהם. האם בני הנוער אכן מהווים סוכנים לשינוי חברתי? מהי האחריות שנושא כל דור לגבי עיצוב פני הדור הבא אחרי?

* על פי נתוני מדד הדמוקרטיה 2009 של המכון הישראלי לדמוקרטיה המבוגרים מתעניינים יותר מהצעירים בעניינים פוליטיים; רק 50% מהקבוצה הצעירה מתעניינת בעניינים פוליטיים – ירידה של 18% משנת 2003

* http://www.idi.org.il/PublicationsCatalog/Documents/BOOK_7104/Madad_2009_hebrew.pdf

חלק א: פעילות פתיחה

דיון ראשוני סביב הכרזה ליום הזיכרון ה-14 – סבב תגובות ראשוני

- כיצד אתם מתרשמים מהכרזה?
- אילו תחושות מעוררת בכם הכרזה? באילו הקשרים?
- מהם המסרים הגלויים והסמויים העולים מן הכרזה? התייחסו להיבטים הבאים: סגנון הכתיבה, הטקסט והאיור.
- השיר מדבר על "אז" ו"היום" – האם אתם שותפים לרעיונות המובעים בכרזה?
- מה לדעתכם קרה למעצב הכרזה מאז ועד היום?
- מה המשמעות החברתית של המילה לקום? אל מי מכוונת קריאה זו?
- האם גם אתם מרגישים לעתים תחושה דומה לזו של הכותב כלפי דור ההורים / המורים שלכם? באילו מצבים? מדוע?
- האם בני נוער צריכים "להעיר" את ההורים, או שהם יכולים לפעול בדרכים אחרות על מנת להשיג שינוי חברתי שחשוב להם?
- מהי האמירה החברתית של מעצב הכרזה? על מה הוא מנסה להתריע?
- המעצב עושה שימוש במילה "קום". נסו לחשוב: מה "מקומם" או "מקום" או "מעורר" אתכם?
- מהם המסרים החברתיים שעולים מן הכרזה? האם מסרים אלה רלוונטיים רק ליום הזיכרון ליצחק רבין? לאילו מישורים אחרים בחיינו מתייחסים מסרים אלה?
- האם הכרזה מעוררת בכם זיכרון או חוויה שהייתם רוצים לשתף בה את האחרים?

חלק ב: סקר עמדות ומעורבות חברתית-אזרחית

למנחה: לפניך טבלה המציגה נתונים בנושאים העומדים על סדר היום הציבורי בחברה הישראלית. בכל סוגיה, נבקש לבדוק:

1. מהי עמדתם של המשתתפים = באיזו מידה הנושא מעניין/מטריד/מקומם אותם?
 2. מהי מידת המעורבות הפעילה שלהם בנושא = האם לקחו חלק פעיל סביב הנושא בצורת השתתפות בהפגנה או עצרת, השתתפות בקמפיין חברתי, חתימה על עצומה, צריכת תקשורת (קריאת עיתונות/חדשות בנושא). יש לחלק לכל משתתף טבלה אישית ולבקש ממנו למלאה.
- יש להסביר למשתתפים את הכוונה ב"עמדה" וב"מעורבות". לדוגמא, מעורבות בנושא רצח רבין יכולה להיות השתתפות בטקסים, בעצרת או בפעילות בתנועה.

מהלך

כל משתתף יקבל לידו את דף הסקר (להלן). בהתייחס לכל נתון, עליו לציין את מיקומו האישי ברצף 1-5 על פי ההנחיות הבאות:

בטור "מידת מעורבותי":

- 5 – מעורב ופעיל מאוד בנושא
- 4 – מעורב בנושא במידה מסוימת
- 3 – מעורב במידה מועטה
- 2 – מעורב לעתים רחוקות
- 1 – לא מעורב בכלל

בטור "עמדתי":

- 5 – מעניין אותי מאוד
- 4 – מעניין אותי במידה מסוימת
- 3 – מעניין אותי במידה מועטה
- 2 – מעניין אותי לעתים רחוקות
- 1 – לא מעניין אותי בכלל

לפניך טבלה המציגה נתונים בנושאים העומדים על סדר היום הציבורי בחברה הישראלית. בכל סוגיה, סמן מהי עמדתך (באיזו מידה הנושא מעניין/מטריד אותך ומהי מידת המעורבות הפעילה שלך בנושא). באפשרותך להוסיף נושא שאיננו מופיע בטבלה אולם ברצונך להעלותו לדיון.																			
נתון מידע		עמדתי					מידת מעורבותי												
		5-מעניין אותי מאוד					1-לא מעניין כלל					5-מעורב ופעיל מאוד				1-לא מעורב כלל			
4.11.1995 רצח יצחק רבין		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1			
שחיתות ציבורית		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1			
בשנת 2008 דורגה ישראל במקום ה-33 במדד השחיתות העולמי עם ציון של 6 מתוך 10		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1			
אלימות נוער		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1			
ב-2008 נפתחו 3,582 תיקים בגין אלימות בין כותלי בתי הספר		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1			
תאונות דרכים		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1			
כ-450 אנשים נהרגים מדי שנה בתאונות דרכים		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1			
מאבק סביבתי		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1			
לדוגמה: חופים רבים נסגרו השנה מחשש לזיהום כבד במי הים		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1			
זכויות סוציאליות של נוער במקומות עבודה		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1			
עלייה של 1000% בקנסות שהוטלו על מעסיקים שניצלו בני נוער		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1			
היקף התנדבות נוער		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1			
כ-23% מבני הנוער בישראל מתנדבים		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1			
גלעד שליט		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1			
נכון ל-17.09.09, גלעד שליט נמצא 1,120 ימים בשבי		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1			
פערים בזכויות לתעודת בגרות בין יהודים וערבים		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1			
שיעור הזכאים לבגרות בקרב תלמידים יהודים עומד על 59.74%, ואילו במגזר הערבי עומד שיעורם על 31.94%		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1			
יחס לקהילה ההומו-לסבית		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1			
במוצאי שבת, 1.8.09, נרצחו שני נערים במרכז לנוער גאה במרכז תל אביב		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1			
מעמדה של ירושלים כבירת המדינה		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1			
בשנים 2000-2006 הייתה בירושלים הגירה שלילית של 30,000 תושבים, רובם צעירים		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1			
חילונים וחרדים בישראל		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1			
יולי 2009 – תקריות אלימות בין חרדים וחילונים בירושלים, עקב החלטת ראש העיר לפתוח חניון ציבורי בשבת		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1			
נושא אחר:		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1			

דיון במליאה

למנחה: איסוף הנתונים מהשאלונים יתבצע דרך שיח פתוח. המנחה או אחד המשתתפים יקריא את הנתון ונבדוק את הדירוג הכללי שעלה בכיתה. ניתן לשאול שאלה כללית, לדוגמה: כמה משתתפים (בהרמת יד) ציינו כי הם אדישים או אדישים למדי בסוגיית המאבק הסביבתי?
מומלץ להיעזר בנתונים המצורפים בנספח למערך זה ולהעשיר באמצעותם את הדיון.

- אילו נושאים מעוררים בכם עניין או מקוממים אתכם? מה הנושאים הבולטים אצל מרבית המשתתפים בכל אחד משני הטורים?
- לגבי אילו נושאים ישנה הלימה בין העמדה המוצהרת לבין המעורבות המעשית? מדוע?
- אילו נושאים הוספתם?
- באילו נושאים ניכר פער בין העמדות להתנהגות? מדוע?
- מה מבין הנושאים המופיעים בשאלון קשור לעולם בני הנוער בלבד?
- האם אתם שבעי רצון מהתוצאות שהתקבלו לגבי מידת המעורבות:
- האם הופתעתם? מה הסיבות למעורבות ומה הנסיבות המביאות להתנהגות של חוסר מעורבות?
- באילו נושאים מוטלת לדעתכם החובה על בני הנוער לקחת אחריות ולפעול ובאילו נושאים האחריות מוטלת על מישהו אחר? על מי?
- באילו נושאים, לדעתכם, יש לבני נוער יכולת השפעה רבה יותר מזו של המבוגרים? מדוע?
- האם לדעתכם הנושאים שמטרידים אתכם מטרידים גם את הוריהם, מוריהם או מבוגרים אחרים?
- האם לדעתכם תוצאות הסקר שלנו דומות לאלו שהיו מתקבלות בקבוצות אחרות או שונות מהן?

חלק ג: זכרים במכתב

"חבל שהנוער לא עושה יותר. לדעת לנווט את המופרעות לכיוונים חיוביים. לדעת לקחת על עצמך אחריות, כי אם אתה לא תיקח על עצמך, אף אחד לא יעשה את זה... להפגין אכפתיות לסביבה, לפוליטיקה, למה שקורה מסביב... להיות ערניים ולא להגיד, לי זה לא יקרה, כאן זה לא יקרה. אז תפתח את העיניים שלך ותזיז ת'תחת."

(אפרת, שנה לאחר הרצח)

מיד לאחר רצח ראש הממשלה הגיעו אל משפחת רבין ואל כנסת ישראל עשרות אלפי מכתבים המבקשים לנחם ולהתאבל יחד. הרבה מהמכתבים הללו נשלחו על ידי ילדים ובני נוער. המכתבים הועברו למשמרת בארכיון מרכז יצחק רבין.

שבע שנים אחרי הרצח ביקש מרכז רבין לבדוק מה נותר מהלך הרוח שפקד את בני הנוער והילדים ששלחו את המכתבים – מהי תפיסת עולמם, כיצד הם רואים את החברה הישראלית ואת עצמם כעבור שבע שנים.

מחלקת החינוך במרכז רבין שלחה לחלק מבני הנוער מכתבי תשובה בצירוף המכתב המקורי וביקשה לשמוע את רחשי לבם לנוכח המכתב שאותו שלחו. תשובות בני הנוער משנת 2002 לעומת מכתביהם הראשונים משנת 1995 עומדים בבסיס החלק הנוכחי של המערך. תוך עיון במכתבים מהעבר תינתן לבני הנוער הזדמנות להתבונן בעצמם בהווה ואף בראייה עתידית. השאלות המהותיות העולות מן המערך מנסות לברר מה מקום הנוער בחברה, האם יש לו כוחות ויכולת לשינוי ומה קורה לרצון לשינוי עם הזמן וההתבגרות.

מהלך

התלמידים יחולקו לקבוצות ויקבלו 2-4 צמדי מכתבים שנכתבו מיד לאחר הרצח וכשבע שנים לאחריו. כל קבוצה תעיין בצמדי המכתבים שברשותה ותתייחס לשאלות בכרטיסיית העבודה המצורפת למכתבים.

כרטיסיית עבודה

קראו בעיון את צמדי המכתבים שלפניכם ולאחר מכן ענו על השאלות הבאות.

1. איזה מהמכתבים מצא חן בעיניכם ביותר? מדוע?
2. נסו לחשוב מה הם ההבדלים העיקריים בין מכתבי 1995 ומכתבי 2002? התייחסו לנקודות כגון: תחושות הכותב/ת, נושא/י המכתבים, צורת ההתנסחות, המסר שמבקש הכותב/ת להעביר וכיוצא בכך.
3. מדוע לדעתכם קיימים הבדלים אלו?
4. המכתבים נכתבו מיד לאחר הרצח, ובתגובה לרצח. מדוע לדעתכם עולים בהם גם נושאים אחרים, חברתיים?
5. במכתבי 2002 עולים, בין היתר, נושאים חברתיים ואידיאולוגיים. נסו לחשוב על 2-3 נושאים חברתיים המשותפים לכל המכתבים או לרובם. כיצד מתייחסים הכותבים לסוגיות אלו? (תקווה, ייאוש, חרטה, תחושת עשייה, אדישות)
6. האם מובעת במכתבים השונים ביקורת חברתית כלפי החברה הישראלית? כלפי למישהו אחר?
7. האם יש במכתבים קריאה לעשייה? לפעולה? לשינוי? כיצד מציעים הכותבים לפעול לשינוי? האם אתם מסכימים לדרכים שהם מציעים?
8. בחרו נושא חברתי אחד בולט העולה מן המכתבים, או נושא החשוב לכם במיוחד. נסחו מכתב קבוצתי, מכתב 2009, והביעו בו את עמדתכם, תחושותיכם וציפיותיכם לגבי לנושא זה.
9. חשבו למי ברצונכם למען את המכתב. מדוע בחרתם בנמען זה?

- כל קבוצה תציג את כרטיסיית העבודה שלה ואת המכתב שניסחה. שאלות לדיון :
- מה הם ההבדלים וקווי הדמיון בתוצרי העבודה של הקבוצות השונות?
- האם יש נושאים אזוריים וחברתיים בולטים במיוחד? מדוע?
- חיזרו שוב להתבונן בכרזה. בחלקה הראשון, המתייחס ל"אז", הדובר הוא ילד הפונה לאביו. האם לדעתכם קיים דמיון בין מכתבי הילדים שקראתם משנת 1995 לבין חלק זה של הכרזה? הסבירו באילו מובנים.
- I. בחלקה השני של הכרזה, המתייחס ל"היום", הדובר הוא בחור צעיר, בוגר, המעיד על עצמו וסביבתו. האם לדעתכם קיים דמיון בין מכתבי 2002 לבין חלק זה של הכרזה? הסבירו באילו מובנים.
- II. האם לדעתכם התהליך שעבר על מעצב הכרזה דומה למה שעבר על כותבי המכתבים?
- III. האם אתם מזדהים עם הכותב בחלקו הראשון של השיר או בחלקו השני? עם אילו מהמכתבים אתם מזדהים? מדוע?

קֶרֶן צָבֵר, בֵּת 14, 1995 תשנ"ה

...אומנם ההרגשה היא נוראית, אבל אל לנו לאבד את התקווה. יצחק החל בדרך השלום ועלינו להמשיך בה. אני חושבת שעלינו להיות חזקים, לאסוף את השברים ולהמשיך- לפעול נגד האלימות ובעד השלום. ולא ניתן לקבוצת קיצוניים לנצח במעשיהם. אני יודעת שלעולם לא אוכל להבין את הרגשתכם, את שעובר עליכם, ומי אני שאתן לכם עצות, אך אני מבטיחה: זה מה שאני, בתור "דור העתיד", אתחיל לעשות.

קֶרֶן צָבֵר, בֵּת 21 2002 תשס"ג

ימים רבים חלפו מאז אותו יום נורא, בו נרצח יצחק רבין... אני זוכרת במדויק את הרגשתי באותו יום וביום שאחרי. אני זוכרת את הרגשת ההלם, העצב, הכעס, הכאב. אני זוכרת את ים השאלות שהציף אותי- איך ייתכן שאדם ירצח אדם אחר בגלל שדעותיהם שונות? איך נתנו לזה לקרות?... מה יהיה עכשיו? מה יהיה בעתיד? שאלות שאין לי תשובות עליהן גם כיום, שבע שנים אחרי, וכנראה שגם לא יהיו... אני זוכרת אותי ואת חבריי, יושבים בכיכר, בוכים, מדליקים נרות. הרגשתי אז שהעם שלנו מאוחד באבלו, שיש לנו עם נהדר, חם, תומך. אני רואה זאת גם היום אם כי לצערי אנחנו עדיין עדים לתופעות שונות של אלימות וחוסר סובלנות לזולת עליהן צריך לתת את הדעת... צריך לזכור את היום ההוא ולא לשכוח ולחנך את ילדינו ללמוד מן המקרה הנורא הזה מהו המחיר של חוסר סובלנות וחוסר כבוד. כיום אני עומדת בפני צומת דרכים בחיי הפרטיים... נכון לעכשיו אני נוטה לבחור בדרך החינוך והעבודה עם ילדים ונוער, וכולי תקווה שבמסגרת הנ"ל אוכל לתרום את תרומתי הצנועה לחינוך לסובלנות ולגינוי האלימות על כל צורותיה.

ניר ויינר, בן 14.5 1995 תשנ"ה

באותו רגע חשך עולמי! הכול קרס! הלכה לנו המדינה! מעולם לא היה לי רגע קשה יותר... אני חושב שהייתי עד ליום השחור ביותר בתולדותיה של מדינת ישראל- יום הירצחו של המנהיג הדגול, יצחק רבין זכרוננו לברכה.

הרצח המתועב שקטע את חייו קטע גם חלק מאיתנו. אנו לעולם לא נהיה אותו הדבר, עם ישראל לא יהיה אותו הדבר. תם עידן התמימות, תם עידן בחיינו. הצטרפנו לשאר העמים ויותר לא נהיה העם המובחר. ועתה בשעה הקשה מכל עלינו להתאחד ולפעול למען איחוד שורות העם וכולנו יחד צריכים לבצע את צוואתו האחרונה של יצחק רבין ולקיים את השלום, כי בחייו עשה את השלום ובמותו ציווה לנו את השלום.

ניר ויינר, בן 21 2002 תשס"ג

גם היום אני מסכים עם כל מילה שנכתבה במכתבי דאז...

אני חושב שהרצח הזה חולל תפנית בחיי וגרם לי למעין התפקחות חושים... אחד מהלקחים החשובים ביותר שהפנמתי בתוכי הוא המתינות. נשארתי איתן בדעתי, אבל הקיצוניות נעלמה... ברם, בהסתכלי סביב היום, אני סבור שמעטים אכן סיגלו לעצמם אורחות חיים אלו. ספק בליבי אם הציבור הישראלי היום פתוח יותר וקיצוני פחות. להיפך, נראה כי הולכים ומתחדדים ההבדלים בינינו, והקיצוניות פושה ומכלה כל חלקה טובה... נראה שתהום הולכת ומעמיקה בין הצדדים, תהום שמעטים המנסים לגשר עליה. אני חושב, כי דבר זה כרוך גם בתחושת שהעם שכח... אך לאו דווקא במובן המילולי, ששכחו את עצם קיומו של הרצח.. אנשים שכחו את המסר שהיה צריך ללמוד. לאנשים נוח להתעלם ממנו, לא לדבר עליו ועל המשמעויות שלו. השינוי המיוחל לבוא בעקבות הזעזוע שפגע בעם באותו יום, לא חל. אני מצר על הזיכרון הקולקטיבי האבוד... קשה לי לראות שהתובנות שהיו צריכות להיות מופנמות בקרב הציבור בעקבות הרצח, אכן הושרשו. לכשעצמי, אודה ואתודה שלא בכל יום עולה יצחק רבין למחשבותי. אולם, כאמור לדעתי לא בכך העיקר. המהות היא בסיגול אורחות החיים המתונות ובאימוצן. המסר צריך להיות בעצמותינו כל העת.

רואי אמוץ, תלמיד כיתה ח' 1995 תשנ"ה

ללא רבין היקרה ולמשפחתה.

קודם כל, רציתי לכתוב לך שאני, כל בית ספרי וכל משפחתי משתתפים איתך בצערך העמוק והרב ואני רוצה להגיד לך שמאד מאד הערכת אותי ותמכתי בכל מה שהוא עשה. חבל שרק עכשיו מתגלה שבעצם כל העם תמך בו ואהב אותו... לי זה נראה כמו חלום עטוף בצדדים בערפל כמו בתכונות מצוירות. לא מוחשי- מנותק לחלוטין מהמציאות. ואז פתאום אני קולט- זה לא חלום- זה באמת. ואז בא הצער, הדמעות והשאלה הגדולה שנשאלה תמיד: למה, למה זה קרה, למה זה היה צריך לקרות? ואולי היה אפשר אחרת, אולי היה אפשר למנוע? ולבסוף הניסיון להתגבר, לחזור לשגרה, לחיים הרגילים.

רואי אמוץ, 2002 תשס"ג

אני מוכרח להודות שאני יושב וחושב וכותב, וקשה לי להגדיר את השפעת הרצח על תפישת עולמי. הרגשות והתחושות נותרו בעינם, רק דהויים יותר. אבל מה שטרגי בעיניי באמת היא העובדה שבמבט לאחור לא נראה לי שזו הייתה נקודת מפנה בחברה הישראלית... אם השאלה הראשונה "למה זה קרה" הפכה בלתי רלוונטית, השאלה הבאה אחריה "איזה לקחים הופקו" נותרה בעיניי עומדת בעינה. התקווה שלי, ובוודאי של עוד רבים אחרים שהאירוע הזה יביא להתפכחות, ניעור של החברה שלנו, התבדתה והפכה לייאוש שהפך להרגל. אני חייב להודות (ואני לא גאה בזה) שהייאוש גרם לי להתנתקות מודעת מהמציאות הפוליטית- חברתית- מדינית מתוך ניסיון לשמור על שפיות ועל חיים נורמאליים לפחות בתוך הבועה הקטנה שלי....

אירית חזן, בת 15 1995 תשנ"ה

ראשית עלי לומר שאני מצטערת מאד ועצובה בקשר לכל מה שארע אתמול. מר רבין הינו אדם מכובד, טוב לב, הגון, ישר, אדם שפעל למען המולדת, למען הצדק. אני מעריכה ומכבדת את כל מה שהוא עשה ולא אשכח זאת לעולם. החלום שלי הוא לעזור לעולם, לעזור לאנשים חלשים, לעזור ולהפסיק את האלימות והטרור שמשליט פחד על העולם. זהו לא רק חלום זה משהו שברצוני לעשות.

אירית חזן, בת 22 2002 תשס"ג

שמחתי לקבל את מכתבכם ולשמוע שאכן המכתב הגיע ליעדו. אותן תחושות, אותן רגשות עדיין אוחזות בי כמו ברגעים בהם שמעתי שאדם כה נערץ נרצח בדם קר. כשאני שומעת שאנו כחברה ישראלית גדולה, לא מאוחדים ומתפוררים, מגיעים למצבי בלבול וכמעט אנרכיה. קצת קשה לעכל כי אכן ראש ממשלה דגול, חכם ובעל חזון כבר איננו וכי רק זיכרון נשאר ממנו. כבחורה צעירה הלוקחת חלק בדור של היום, מהדור המשפיע ומושפע מהמצבים בהם נתונה מדינתנו, נורא חשוב לי לומר כי אני חשה בושה. בושה באנשים שמתלוננים שלא די להם וכי אין להם מספיק. בושה באנשים שאין להם תרבות, נימוס וכבוד כלפי הזולת.... רצח יצחק רבין הביא אותי לנקודת מבט מאד שונה מהדעות שאני שמועת סביבי.. כיום רצח הפך לדבר לא ממש נורא ולדעתי זה ממש שפל!!".

ענבל לוי, בת 15 תשנ"ה

בדרך-כלל המילים פשוט זורמות לי החוצה מפי, אבל כעת כאילו נמחקו לי המילים כלא היו ונשארתי בודדה עם ההרגשות. את לא יודעת עד כמה כואב לי ועד כמה שאני משתתפת בצערך... בשבילי יצחק רבין היה גיבור... משאלת ליבי הגדולה מכולן היא השלום. ויצחק רבין ניסה והצליח להביא אותו לארצנו הקטנטונת. על כן אני מרשה לעצמי לומר עם יד על הלב שהוא הטוב ביותר... לנוכח ההפגנות כנגדו וכנגד השלום החלטתי לכתוב לראש הממשלה מכתב ובו להביע את אי תמיכתי בפעולות השפלות הללו ואת הסכמתי המלאה לפועלו שלו. את המכתב כתבתי בתאריך 28.10.95. לא שלחתי את המכתב כי פשוט לא היה לי לאן.. איחורתי בשמונה ימים.. לא העליתי על דעתי שאצטרך לשלוח אותו לאלמנטו... אני מרגישה תחושת ריקנות, כאילו שישנה תמונה על הקיר, אבל הדמות שבמרכז נעלמה, הדברים לא יחזרו להיות כמו פעם אבל רגשותיי כלפי מר רבין לא ייעלמו

ענבל לוי, בת 22 תשס"ג

ההתרגשות שאחזה בי כשקראתי את מכתבכם לא מרפה ממני... אני בטח כבר לא אותה ילדה בת 15 שהתעוררה למציאות שחורה לאחר ה-4 בנובמבר. דמותו של רבין לא משה ממני ואמונתו ודרכו נמצאים תמיד לנגד עיניי. כשהייתי בת 15 הייתי כל-כך בקיאה במה שקורה... הייתי מאד מעורבת. קשה לי להגיד את זה והדמעות בעיניי אבל היום אני רק רוצה לשרוד. לא מכירה את חברי הממשלה, לא רואה חדשות וצר לי להגיד אבל כבר לא אכפת לי. ... אני רק בת אדם אחת ואין בכוחי לשנות את העולם....

מור ששר, בת 10 תשנ"ה

מאות פעמים אני יכולה להגיד שאני מצטערת, אבל שום דבר לא יעזור, אולי אפילו יגביר את הכאב. אני בטוחה ששום מילים לא שבעולם לא יעזרו לשכוח או להחזיר את רבין. אני מאד תומכת בתהליך השלום ושום דבר לא ישנה את זה. אני שונאת אנשים שלא מקבלים דעה שונה משלהם ונוקטים בצעדים מכווערים מאד. משתתפת בצערכם

מור ששר, בת 17 תשס"ג

שבע שנים עברו מאז כתבתי את המכתב ללאה רבין ז"ל. שבע שנים בהן גדלתי, השכלתי ובעיקר התבגרתי. היום כאשר אני קוראת במכתב ההוא המילה הראשונה שחולפת בראשי היא תמימות. כן, אז הייתי ילדה תמימה בת 10 שהכול כל-כך פשוט וברור בעיניה... אני, שחיה במדינה שלא מאפשרת לי להתעלם מהמתרחש סביב, מפחדת... היום, כאשר אני מסתכלת על המדינה, על מצבה ועל אנשיה-דברים נראים לי מאד אפורים, מאד חסרי תקווה... קשה לי לומר שהרצח השפיע על עולמי כפי שהוא היום. הכעס הגדול שהיה קיים בתקופה שלאחריו התמתן עם הזמן והפך לחלק מתולדות המדינה בכלל וחיי בפרט. אני מניחה שאילו היה הרצח מתרחש היום כאשר אני בת 17, וקצת יותר מגובשת עם עצמי, הוא היה משפיע עלי בצורה שונה לגמרי.

חלק ד: סיכום

דבר מעצב הכרזה

אייל סגל 18.7.09

הרבה זמן כבר שלא נכנסתי לאזור הזה, בבטן.

עדיף להדחיק.

לא לחשוב על זה.

תקווה היא משהו לא קל לתחזוק וגם כואב בדרך כלל.

אז מדחיקים.

הזמן עובר, מנהיגים מתחלפים,

וכל קיץ עדיין משחקים בניחושים, אם יקראו לנו לדגל או שנזכה לשבת רגל על רגל במרפסת.

אצלנו הקלישאות לא מתחלפות.

אבל רוב הזמן פשוט יותר נוח להתעסק בעצמך, בסביבה הקרובה,

לנסות לחיות כמו אדם נורמאלי בעולם יותר קטן ופחות מפחיד.

כנראה שהתקווה קיימת איפשהו, שם,

עמוק בבטן.

מחכה שמישהו יעיר אותה.

אם לא, לא היינו ממשיכים.

דיון במליאה

- מה דעתכם על השיר? האם אתם חשים הזדהות עם הדובר? במה?
- הכותב מדבר על תקווה. מה לדעתכם מסמלת התקווה שלו? למה הוא מצפה מעצמו ומהחברה? האם גם אתם מרגישים כך?
- האם אתם רואים סכנה ב"לא להתעורר"?
- מי או מה יכול לעורר את מה שנחבא עמוק בבטן?

פעילות לבתי הספר היסודיים

גילאים: כיתות ג'-ו'

מטרות

- ☒ לדון בתחושות ובמחשבות העולות לאורך השנים, בקרב ילדים, בנוגע לרצח רבין.
- ☒ לדון במעגלי ההקשר השונים סביב רצח רבין: האיש, הרצח והשלכות הרצח על החברה הישראלית בכלל, ובפרט על ילדים ונוער בישראל.

עזרים

כרזת יום הזיכרון ה-14 ליצחק רבין

קישור לכרזה:

http://www.rabincenter.org.il/SiteCollectionImages/shenkar/win_shankar_2009.jpg

חלק א: פעילות פתיחה

דיון ראשוני סביב הכרזה ליום הזיכרון ה-14

- סבב תגובות ראשוני – על מה מדבר השיר בכרזה? מה אנחנו מבינים מהשיר?
- מה לדעתכם קרה ליוצר הכרזה מאז ועד היום?
- מי כותב את השיר בכרזה? לדעתכם, מה גילו של הכותב? מתי הוא כתב את השיר?
- למי הוא פונה? מדוע הוא פונה אליו?
- מה מרגיש לדעתכם הדובר? אילו תחושות הוא מבטא?
- אילו תחושות זה מעורר אצלכם?
- על מה מדבר השיר בכרזה? האם רק על רצח יצחק רבין או גם על נושאים אחרים?
- האם הכרזה מעוררת בכם זיכרון או חוויה שהייתם רוצים לשתף בה את האחרים?

חלק ב: זוכרים במכתב

פעילות על פי מכתבים של ילדים ובני נוער

מכתבים רבים נשלחו לבית משפחת רבין בעקבות הרצח. כשש שנים אחרי הרצח, באוקטובר 2001, יזמה מחלקת החינוך במרכז יצחק רבין את מיזם "זוכרים במכתב". במסגרת המיזם פנה המרכז אל עשרות ילדים ובני נוער ששלחו מכתבים בימי האבל וביקש לשמוע מהם כיצד השפיע רצח רבין על מהלך חייהם: מהן דעותיהם, מחשבותיהם והתחושות המלוות אותם שנים לאחר הרצח. בפעילות זו נביא קטעים מדבריהם של אותם ילדים שבגרו ונאפשר לתלמידים לדון ברגשות וברעיונות המובעים בהם.

מהלך

להלן שישה מכתבים שכתבו ילדים בשנת 1995 ושישה מכתבים שכתבו שוב בשנים 2001-2002. אפשר לחלק את התלמידים לשש קבוצות או לאפשר עבודה אישית או זוגית על אחד או שניים מן המכתבים. כל קבוצה תקבל לידה כרטיסיית עבודה המתייחסת אל המכתבים.

כרטיסיית עבודה

קראו בעיון את צמדי המכתבים שלפניכם ולאחר מכן ענו על השאלות הבאות.

- ✓ אילו תחושות מבטאים המכתבים?
- ✓ האם יש קטע שריגש אתכם במיוחד? מה נאמר בו?
- ✓ כיצד מתארים הילדים את דמותו של יצחק רבין?
- ✓ האם יש הבדלים בין המכתבים שנכתבו ב-1995, מיד לאחר הרצח, ובין אלו שנכתבו ב-2001?
- ✓ אילו נושאים חשובים עולים מתוך המכתבים של 2001?
- ✓ בחרו נושא אחד בולט העולה מן המכתבים, או נושא החשוב לכם במיוחד. נסחו מכתב והביעו בו את עמדתכם, תחושותיכם וציפיותיכם לגבי נושא זה.
- ✓ למי בחרתם למען את המכתב? מדוע?

מור שמר, בת 9, קיבוץ גונן, 1995 תשנ"ה

"...ברגע ששמעתי על מותו עלתה בי מחשבה שאנחנו עם ישראל כולנו אחד, אחד נהפכנו ליתומים...
כתבתי 5 שירים והשיר היפה היננו לפניך.

ראש ממשלה שלנו

רבין הלך רבין איננו, מה יהיה, מה יהיה, שאל כל אדם.

טרגדיה צעקו בני-אדם.

ואיש אחד בפינה התפלל ה' אמן ה' אמן.

וחבורת אנשים כך אמרו ראש ממשלה

עושה השלום אנא תחזור אנא תחזור..."

מור שמר, בת 17, קיבוץ גונן, 2002 תשס"ג

"... לפני שבע שנים הייתי בכיתה ה', למדתי בבית-ספר שהוא כמו חממה והאבל והצער שלי על רצח רבין היה בתגובה לאבל של המבוגרים מסביבי.
היום אני בכיתה י"א וכל יום זיכרון מאז הרצח, במשך שבע שנים מתקבל אצלי הזיכרון והאבל על רבין בצורה שונה.

מה היה אם זה לא היה קורה, איפה היינו היום, איך היינו עומדים מבחינה כלכלית, מדינית, חברתית.
כל השאלות האלו הביאו אותי להבנה שעכשיו מה שנשאר לעשות זה לא לשאול מה היה אם, אלא מה אפשר לעשות הלאה... איך אפשר לשנות והכי חשוב איך משמרים את הזיכרון של ראש-ממשלה אהוב שכל שנה יותר מתרחק מאיתנו..."

יעל תמיר, בת 10, זכרון יעקב, 1995 תשנ"ה

"הידיים רועדות הדמעות יורדות. מבחון נראה כאילו מתפקדים אבל הלב כלוא בתוך סורגים. אי אפשר להאמין שאדם ישראלי רצח איש חם בדם כל-כך קר שהקדיש יותר מחמישים שנה למען ארץ ישראל... שבוע ימים ליפני מותו הנורא של יצחק רבין רציתי ליכתוב תודה, תודה על המאמצים הרבים שעושה למען השלום וכמה אני מיצטערת שאנשים עלובי נפש שקוראים לו בשמות גנאי שהם עצמם בוגדים ומיסתבר שחלקם גם רוצחים אבל עכשיו מאוחר מידי ולעולם לא אסלח על שבוע ימים של דחיה. מישתתפת באבלכם ובאבל כל ארץ ישראל... מקווה לשלום."

יעל תמיר, בת 17, זכרון יעקב, 2002 תשס"ג

"הפתיעה אותי מאוד ההתייחסות גם עכשיו, לאחר שבע שנים, למכתב. מרגש לגלות שגם עכשיו ממשיכה הפעילות להנצחתו של רבין והעובדה שכל המכתבים שנשלחו מכל אותם ילדים נשמרים.

אני קוראת את המכתב שכתבתי לפני 7 שנים. כל כך הרבה זמן עבר, כמעט חצי חיים (שלי). אני נזכרת כמה התלבטתי לפני ששלחתי את המכתב. הייתי ילדה שחושבת על הדברים אבל לא כותבת עליהם, ואם כבר כותבת אז בטח שלא מראה לאחרים... לקח לי זמן עד ששלחתי את המכתב, אולי כמה חודשים או שבועות או ימים שנראו בזיכרון הסובייקטיבי שלי כמו חודשים ושבועות...

תמיד היה נראה לי שאת המשמעות של "רצח רבין" הייתי צעירה מכדי להבין (בעצם גם היום אני צעירה מידי), אבל כשאני קוראת את המכתב אני חושבת עד כמה העניין נגע לי - מסתבר שמספיק כדי שאתגבר על הביישנות שלי ואכתוב מכתב רגשני לאנשים שכביכול היו זרים לי...

7 שנים עברו מאז שחזרתי לשגרה, לזו שאחרי רצח רבין. אבל בישראל, כמו בישראל, ענייני מלחמה ושלום הם חלק בלתי נפרד מהשגרה.

התדהמה של אז מתחלפת בתחושת החמצה.

אני נזכרת בימים שהמשפחה שלי הייתה רואה חדשות ומחייכת, והנאיביות של המכתב שכתבתי זמן לא רב לאחר מכן פתאום נראית לי טבעית.

עדיין מקווה לשלום."

רואי אמוץ, בן 14, ירושלים, 1995 תשנ"ה

"הייתי בהלם, בשוק

זה נראה מוזר,

הכל נראה כמו חלום

לא אמיתי, לקוח מסרט מתח...

לי זה נראה כמו חלום

עטוף בצדדים בערפל, כמו בתוכניות מצוירות.

לא מוחשי – מנותק לחלוטין מהמציאות.

ואז פתאום אני קולט -

זה לא חלום, זה באמת

ואז בא הצער, הדמעות והשאלה הגדולה שנשאלה תמיד:

למה, למה זה קרה, למה זה היה צריך לקרות?

ואולי היה אפשר אחרת, אולי היה אפשר למנוע?

ולבסוף הנסיון להתגבר, לחזור לשגרה, לחיים הרגילים.

אבל בעצם, הוא עדיין כאן איתנו

ואם לא בטווח עינינו אז בנפשנו.

עוזר, נותן עיצה קטנה, מביע דיעה...

הוא עדיין כאן איתנו

ויהיה כאן תמיד.

... אני מאד מאד מאד מצטער ומשתתף איתכם, עם כל המשפחה... אני פשוט לא יודע איך אפשר במילים שהם כאלה קטנות ואתם יכולים רק לקרוא אותם מהנייר ואפילו לא לשמוע אותם – להביע עצב וצער כל כך גדולים ואני רק רוצה שתדעו (בתקווה שתקראו את המכתב הזה למרות שבטח יש אלפים אחרים) שאני באמת משתתף ומצטער יחד איתכם ועם עוד מאות אלפי אנשים בישראל ובעולם והלוואי והיתה לי שפה אחרת יותר מוחשית ויותר עשירה במובנים ובדרכים להביע רגשות."

רואי אמוץ, בן 21, ירושלים, 2002 תשס"ג

"הפתעה מרגשת ומשמחת, לפתוח את תיבת הדואר ולמצוא את המכתב שכתבתי אי-אז בכיתה ח'. מכתב, שהיום - 7 שנים אחרי – מעורר רק רגשות מעורפלים, ואז התפרץ כמעט בכח מתוך הכאב והיגון שלא ניתנים (ניתנו) לתיאור.

... קשה לי להגדיר את השפעת הרצח על תפישת עולמי. הרגשות והתחושות נותרו בעינם, רק דהויים יותר, אבל מה שטרגי בעיני באמת היא העובדה שבמבט לאחור לא נראה לי שהיתה זו נקודת מפנה בחברה הישראלית. השבירה של תחושת הבטחון והשפיות בעקבות הרצח לא תוקנה. היא פשוט הפכה למציאות מורגלת. הרצח הנורא הזה, גם בפני עצמו וגם כסמל, נדמה לי היום כנקודה קטנה על קו ליניארי יורד שהוא מצבה של החברה הישראלית.

אם השאלה הראשונה: "למה זה קרה?" הפכה בלתי-רלוונטית, השאלה הבאה אחריה - "איזה לקחים הופקו?" נותרה בעיניי עומדת בעינה. התקווה שלי ובוודאי של עוד רבים אחרים שהאירוע הזה יביא להתפכחות, נייעור של החברה שלנו, התבדתה והפכה לייאוש שהפך להרגל. אני חייב להודות (ואני לא גאה בזה) שהייאוש גרם לי להתנתקות מודעת מהמציאות הפוליטית-חברתית-מדינית מתוך נסיון לשמור על שפיות ועל חיים נורמלים לפחות בתוך הבועה הקטנה שלי...

אירית חזן, בת 15, טבריה, 1995 תשנ"ה

"ראשית עליי לומר שאני מצטערת מאוד, ועצובה בקשר לכל מה שאירע אתמול... אני בכיתי ואני עדיין בוכה על כך, ליבי דואב וכואב... אני פשוט לא יודעת מה לומר, אין לי מילים בפה... אני מצטערת... אני מעריכה ומכבדת את כל מה שהוא עשה, ולא אשכח זאת לעולם. החלום שלי הוא לעזור לעולם, לעזור לאנשים חלשים, לעזור ולהפסיק את האלימות והטרור שמשליט פחד על כל העולם. זוהי לא רק חלום, זה משהו שברצוני לעשות... ברצוני להמשיך את מה שרבין הפסיק... אני מאד רוצה להשליט סדר ושלוש... וברצוני כמו-כן להבטיח כי כבר הבטחתי לעצמי עוד אשלים ואשליט שלום, ושקט. כי האלימות חייבת להיפסק, והטרור חייב להיעצר ולהיפסק, והגיע הזמן שהחיים יהיו טובים יותר..."

אירית חזן, בת 22, טבריה, 2002 תשס"ג

שמחתי לקבל את מכתביכם ולשמע שאכן מכתבי הגיע ליעדו... אותם תחושות, אותם רגשות, עדיין אוחזים בי כמו ברגעים בהם שמעתי שאדם כה נערץ נרצח בדם קר... כשאני שומעת שאנו כחברה ישראלית גדולה, לא מאוחדים ומתפוררים, ומגיעים למצבי בלבול וכמעט אנרכיה. קצת קשה לעכל כי אכן ראש ממשלה דגול, חכם, ובעל חזון, כבר איננו, וכי רק זיכרון נשאר ממנו... כבחורה צעירה הלוקחת חלק מהדור של היום, מהדור המשפיע והמושפע מהמצבים שבהם נתונה מדינתנו, נורא חשוב לי לומר כי אני חשה בבושה. בושה באנשים שמתלוננים שלא די להם וכי אין להם מספיק כסף... בושה באנשים שאין להם תרבות, נימוס, וכבוד כלפי הזולת... רצח יצחק רבין ז"ל הביא אותי לנקודת ראייה מאוד שונה משאר הדיעות שאני שומעת מסביבי... כיום רצח נהפך לדבר שלא ממש נוראי ולפי דעתי זהו שפל!!!... על-מנת שהשלום של מר יצחק רבין יגיע ויתקיים יש ראשית לעשות סדר בין עצמינו, סדר בינינו לעצמינו, סדר בעם הזה, בממשלה, ובשחיתויות, בחלשים ובעשירים, ובכל מי שמנצל לרעה את הזולת ואת הממשלה, ואת זכויותיו, שכן רק אז תבוא ותגיע הישועה!... בעודי נוטלת חלק מהחברה הישראלית ומהדור הצעיר אני מקווה שאכן תהיה לנו כדור צעיר השפעה על המתקיים בחברתינו, ושנביא לדרך חיים הרבה יותר טובה משופרת ונעימה שתתאים את עצמה לכל הסובבים בארץ. מי ייתן ואכן נצליח להשפיע ולהביא לדעות משותפות, ונתייחד כעם אחד ונמשיך את המשך דרכו של מר יצחק רבין ז"ל ונמשיך להילחם לשלום טוב יותר!"

ענבל לוי, בת 15, אשקלון, 1995 תשנ"ה

"בדרך כלל המילים פשוט זורמות לי החוצה מפִי, אבל כעת כאילו נמחקו לי המילים כלא היו ונשארת בודדה עם ההרגשות. את לא יודעת עד כמה כואב לי ועד כמה שאני משתתפת בצערך... בשבילי יצחק רבין היה גיבור... משאלת לבי הגדולה מכולן היא השלום. ויצחק רבין ניסה והצליח להביא אותו לארצנו הקטנטונת. על כן אני מרשה לעצמי לומר עם יד על הלב שהוא הטוב ביותר... לנוכח ההפגנות של הימין כנגדו וכנגד השלום החלטתי לכתוב לכבוד ראש הממשלה מכתב ובו להביע את אי תמיכתי בפעולות השפלות הללו ואת הסכמתי המלאה לפועליו שלו. את המכתב כתבתי בתאריך 28.10.95. לא שלחתי את המכתב כי פשוט לא היה לי לאן... אחרתי בשמונה ימים... לא העליתי על דעתי שאצטרך לשלוח אותו לאלמנטו... אני מרגישה תחושת ריקנות, כאילו שישנה תמונה על הקיר, אבל הדמות שבמרכז נעלמה, הדברים לא יחזרו להיות כמו פעם אבל רגשותי כלפי מר רבין לא יעלמו..."

ענבל לוי, בת 22, אשקלון, 2002 תשס"ג

"ההתרגשות שאחזה בי כשקראתי את מכתבכם לא מרפה ממני... אני בטח כבר לא אותה ילדה בת 15 שהתעוררה למציאות שחורה לאחר ה 4 בנובמבר. דמותו של רבין לא משה ממני ואמונתו ודרכו נמצאים תמיד לנגד עיני. דווקא עכשיו, דווקא עכשיו... אנו צריכים אותו יותר מתמיד, משתוקקים למוצא פיו, מתפללים אליו. מה רבין היה אומר עכשיו?! (אם הדפים היו רק יכולים לצעוק בדמעות את מה שכתוב עליהם...).

כשהייתי בת 15 הייתי כל כך בקיאה במה שקורה... הייתי מאד מעורבת. קשה לי להגיד את זה והדמעות בעיניי אבל היום אני רק רוצה לשרוד. לא מכירה את חברי הממשלה, לא רואה חדשות וצר לי לומר זאת אבל כבר לא אכפת לי. אני רוצה ללכת לישון ולהתעורר כשכל זה ייגמר, הרמתי ידיים. אני רק בת אדם אחת ואין בכוחי לשנות את העולם... אני מתביישת להיות חלק מהעם הזה. אני יודעת שרבין לא היה נוהג כך. בגלל זה הוא היה אישיות יוצאת דופן... בגלל זה אהבתי אותו כל כך. כי היה בו הכוח לסחוף את כולם ואותי ביניהם, כי הוא נסך בנו תחושת בטחון שהכל בסדר והכל בשליטה ומה שלא בסדר - יסתדר, בסופו של דבר..."

חלק ג: דיון מסכם

דיון במליאה

כל קבוצה תציג את כרטיסיית העבודה שלה ואת המכתב שניסחה. התלמידים יספרו על המכתבים שקיבלו, על הנושאים המרכזיים שעלו בהם ועל ההבדלים בין המכתבים של 1995 לבין המכתבים של 2001.

שאלות לדיון במליאה

- מה משמעות הרצח עבור הילדים שכתבו את המכתבים אז ולאחר כשבע שנים?
- האם היו דברים שחזרו ברוב המכתבים?
- מה מבקשים כותבי המכתבים? אילו משאלות הם מביעים?

חזרו שוב להתבונן בשיר שבכרזה. במבנה השיר ניתן להבחין בשני חלקים: חלק ראשון, המתייחס ל"אז", ובו הדובר הוא ילד הפונה לאביו. וחלק שני, המתייחס ל"היום", ובו הדובר הוא בחור צעיר, בוגר, המעיד על עצמו וסביבתו.

- האם לדעתכם קיים דמיון בין מכתבי הילדים שקראתם שנכתבו בשנת 1995 לבין החלק הראשון של השיר? האם מועלים רגשות דומים? תחושות דומות? דמויות דומות?
- האם לדעתכם קיים דמיון בין מכתבי הנוער שקראתם משנת 2002 לבין החלק השני של השיר? האם מועלים רגשות דומים? תחושות דומות? דמויות דומות?

סיכום

התלמידים יקריאו את המכתבים שאותם הם כתבו ויספרו למי בחרו לשלוח אותם, ומדוע.

הערה למנחה

מתוך הנושאים השונים העולים במכתבים ניתן לבחון באילו נושאים חשוב לנו לעסוק ביום הזיכרון ליצחק רבין: האיש, הרצח, או נושאים אחרים, כגון אלימות, סובלנות וקבלה, דרכי שיח ועוד.

- מדוע חשוב לנו לעסוק בכל הנושאים הללו דווקא, ביום הזיכרון ליצחק רבין?

נספח

נתוני העשרה למנחה

- סקר עמדות הנוער הישראלי של המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2004, מצא כי 53% מבני הנוער מרוצים מתפקודה של הדמוקרטיה הישראלית.
- יחד עם זאת עולה ממצאי הסקר כי :

נראה אפוא כי בני הנוער תומכים פחות מן המבוגרים באמירות לא-דמוקרטיות שונות, וכי הם מרוצים יותר מהם מאופן התפקוד של הדמוקרטיה. ואולם כאשר נמשיך לפרק את המושג "דמוקרטיה" להיבטים צרים מאלה שנידונו עד כה, נמצא שבני הנוער מבטאים עמדות בעייתיות מבחינה דמוקרטית: הם תומכים בטרנספר, מראים רמת השתתפות פוליטית נמוכה, מרגישים זיקה חלשה לארץ וכו', כל אלה יותר מן המבוגרים, כפי שנראה בהמשך. על כן אפשר שתפיסתם של בני הנוער את המושג "דמוקרטיה" צרה מזו של המבוגרים, והיא מתמקדת במונחים צרים ופורמליים של השיטה ושל המערכת הפוליטית. אפשר שזו גם הסיבה לכך שבני הנוער מבטאים שביעות רצון גבוהה יותר מן הדמוקרטיה הישראלית.

- נתונים נוספים הממחישים עמדות נוער ביחס לדמוקרטיה ניתן למצוא ב"סקר הנוער" של מכון אברט[†]. ביחס לשאלה "מה הכי חשוב לך לגבי המדינה?" רק 9.5% ציינו 'דמוקרטיה', וזאת ביחס ל-26.1% שצינו 'דמוקרטיה' בשנת 1998. גם בסקר הנוער של מכון אברט נמצא כי שיעור התמיכה בדמוקרטיה כערך כללי בקרב הנוער גבוה מאשר שיעורי התמיכה העולים כאשר פורטים את ערך הדמוקרטיה לסוגיות כגון: זכויות מיעוטים, שוויון, יחס בין דמוקרטיה לבין שמירה על בטחון המדינה ועוד.

- רק 52% מבני הנוער מרגישים שהם חלק מהמדינה ומבעיותיה, וזאת ביחס ל-73% מהמבוגרים.

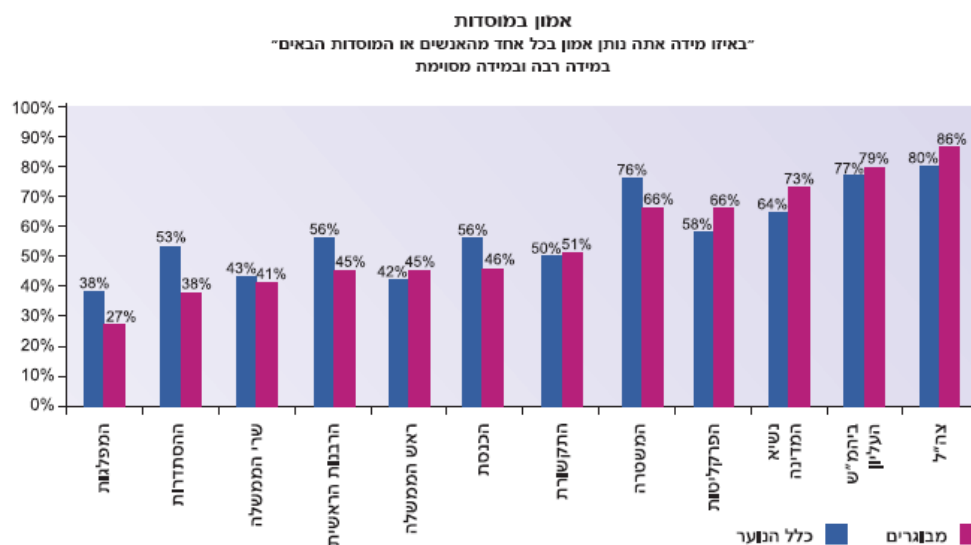
- פילוח מגזרי של עמדות בני הנוער ביחס לזיקתם למדינה הראה כי :

בקרב אוכלוסיית בני הנוער העולים ובני הנוער הערביים תמונת המצב שונה במקצת. בני הנוער העולים מרגישים גאווה להשתייך לישראל במידה דומה לזו של בני הנוער היהודיים ילידי הארץ, אך הם מרגישים הזדהות עם המדינה במידה פחותה מהם:

[†] אפרים יער ועוד. 2004. שינוי בעמדות אישיות, חברתיות ולאומיות של הנוער הישראלי מאז שנת היובל.

בקרב בני הנוער הערביים התמונה היא הפוכה, כלומר הרגשת הגאווה שלהם על היותם ישראלים היא הנמוכה ביותר: רק 46% מבני הנוער הערביים מרגישים גאווה להשתייך למדינה, ולמטה משליש מהם מרגישים הזדהות עם המדינה ועם בעיותיה. לצד זאת, מתקיימת זיקה חזקה מצדם לארץ, ושיעור בעלי כוונות הירידה וההישארות בארץ דומה לזה של בני הנוער היהודיים (70% מתכוונים להישאר).

נתון נוסף מתוך הסקר שנערך ב-2004 מלמד על ההבדלים בין הנוער ובין המבוגרים בכל הנוגע למידת האמון שהם נותנים למוסדות המדינה השונים:

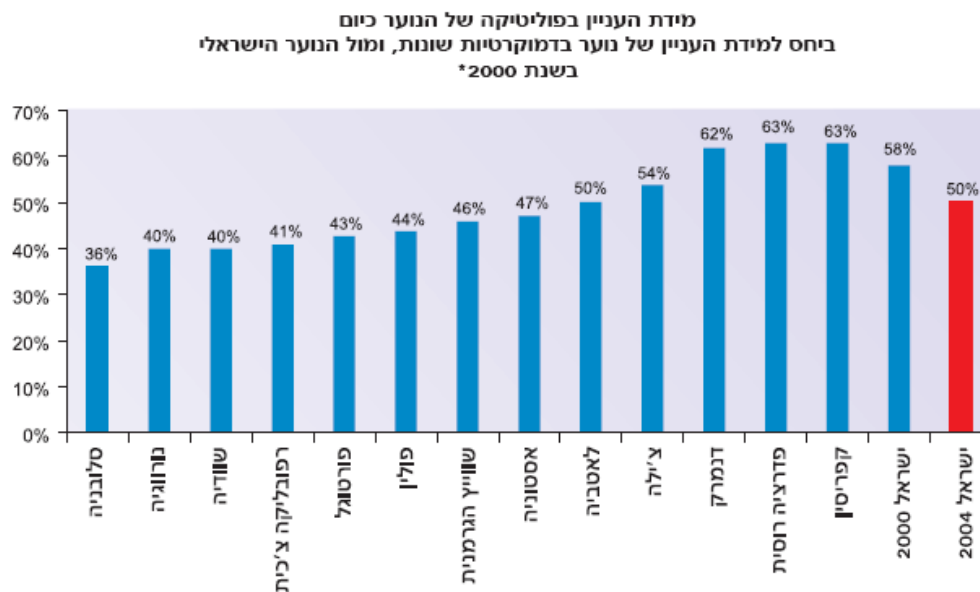

- סקר הנוער (לעיל) מצא אף הוא ירידה באמון הנוער במוסדות כגון הכנסת (41.2% ב-1998 לעומת 33% ב-2004), המפלגות, מערכת המשפט.
- בכל הנוגע להשתתפות ומעורבות אזרחית של נוער מצא הסקר כי בכל המדדים שנבדקו מידת העניין והמעורבות של בני הנוער נמוכה במידה ניכרת מזו של המבוגרים.

השתתפות פוליטית בקרב בני נוער ומבוגרים ישראלים

השאלות בסקר	בוגרים 2004	נוער 2004	מבט על הנוער ביחס למבוגרים
כל כלה וזמן אתה מתעסק בנעשה בפוליטיקה דרך הטלוויזיה, הרדיו או העיתונות? (כל יום או כלה פעמים בשבוע)	79	56	-23
באיזו מידה אתה מתעניין בפוליטיקה? (במידה רבה/ במידה מסוימת)	67	50	-17
באיזו מידה אתה נוהג לשוחח עם חבריך ועם בני משפחתך על עניינים פוליטיים? (במידה רבה/ במידה מסוימת)	64	55	-9

- הבדל מגדרי משמעותי נמצא ביחס למידת המעורבות של בני נוער, כאשר 43% מהבנים הראו ידע פוליטי בינוני עד רב, לעומת 18% בלבד מהבנות.
- יחד עם זאת, במבט השוואתי בינלאומי נמצא כי הנוער בישראל מעורב ומתעניין בפוליטיקה ברמה גבוהה:

* המידע לקוח מתוך הדוח - Civic Knowledge and Engagement, Amadeo, J., Torney-Purta, J., Lehmann, R., Husfeldt, V., Nikolova, R., IEA, 2002, pp. 108, http://www.wam.umd.edu/~jea/UpperSecondary_files/Civics%20Booklet%20JA.pdf

ממצאים אלו נתמכים על ידי ממצאים נוספים מתוך סקר הנוער המצביעים על כך שרוב מכריע של בני הנוער מעוניין להשפיע ולא להתנער מהמערכת הפוליטית וכי אובדן אמון במוסדות איננו בהכרח אינדיקציה לאדישות או ניכור.

- ביחס לסוגיית הסולידריות האזרחית והיחסים בין הקבוצות, בני הנוער הפגינו אופטימיות והרגשה טובה יותר מזו של המבוגרים. המתיחות הרבה ביותר שזיהו בני הנוער היא ביחס לשסע הלאומי (יהודים-ערבים), ולאחריו השסע הדתי, השסע הכלכלי, השסע העדתי ושסע עולים-וותיקים.
- בכל הנוגע למידת העניין שיש לבני נוער במתרחש במדינה נמצא כי למעלה משני שליש מהנוער ומהמבוגרים כאחד מאמין כי הנוער מתעניין במתרחש במדינה. אולם, על פי ממצאי הסקר אלו הערכות אופטימיות שאינן משקפות את המצב לאשורו.

- בנוגע למעורבות אזרחית של בני נוער סביב ובעקבות רצח יצחק רבין טוענת החוקרת עמיה ליבליך כי האקטיביות של הנוער הייתה זמנית בלבד, ובעלת אופי של פורקן רגשי, אך לא סימלה שינוי מהותי וארוך טווח במקומו של הנוער בחברה הישראלית.[‡] תמר

[‡] בתוך מדד הדמוקרטיה הישראלית 2005 לציון עשור לרצח ראש הממשלה יצחק רבין. http://www.idi.org.il/PublicationsCatalog/Documents/BOOK_7070 מדד הדמוקרטיה 2005.

רפפורט מציינת כי היחס אל הנוער, כפי שבוא מיד לאחר הרצח, משקף את היחס האמביוולנטי של המבוגרים אל בני הנוער, שהפכו בין ליל מדור אינדיבידואליסט עד הדוניסט לדור מסור ואכפתי. רפפורט טוענת כי "השיח הציבורי, שהעלה על נס את תגובתו של ה"נוער הנפלא שלנו" לרצח רבין, היה גם הוא פרי יצירתם של המבוגרים."[§]

- דוגמא נוספת לפרדוקס דומה, ביחס להערכת המבוגרים את הנוער ביחס לערכים שונים, מופיעה במדד הדמוקרטיה משנת 2007, שם נמצא כי הערכת המבוגרים את הנוער היא^{**}:

שהנוער אלים יותר (58%), שומר פחות על החוק (51%), נאמין פחות בשוויון בין יהודים לערבים (48%) ונאמין פחות בעקרונות דמוקרטיים (41%). אין ספק שהאמון של הציבור הרחב, הבוגר, בבני הנוער נמוך. (תרשים 55 להלן). יש בכך פרדוקס, שכן הציבור הבוגר הזה מורכב מהורי בני הנוער ומסביהם וסבותיהם. הנוער הוא בבואה של הציבור כולו, והערכה שלילית של ערכיו צריכה להעלות על סדר היום את סוגיית הנחלתם של ערכים מדור לדור.

- ב"סקר הנוער" שערך מכון אברט בשנת 2004 נמצא כי 40% מהנוער תפסו את רצח רבין כ"אירוע עצוב, כמו כל רצח, שלא השפיע על היחס למדינה". עבור 8% היווה הרצח נקודת שבר. נתונים אלו שונים בהרבה מהנתונים שעלו בסקר הנוער הראשון שנערך שנתיים לאחר הרצח ובו אמרו 61% מהנשאלים כי הרצח היווה נקודת שבר.

התנדבות נוער

- 32% מקרב בני הנוער בגילאי 17-12 מתנדבים, מתוכם 9% במגרת מחויבות אישית
- 90% מבני הנוער שאינם מתנדבים אמרו כי ירצו להתנדב אם יפנו אליו במסגרת המעניינת אותו.
- בין הסיבות לפער הקיים בין בני הנוער שרוצים להתנדב ואלו המתנדבים בפועל ניתן למנות: מחסור בהתמקצעות בנושא טיפוח התנדבות נוער, מחסור במודלים לחיקוי, מגוון דל של תפקידים התנדבותיים ונכונות נמוכה של ארגוני מתנדבים לקלוט נוער.

[§] רפפורט תמר, 1997. קול הנוער – כל הנוער: תגובות בני הנוער לרצח ראש ממשלת ישראל יצחק רבין. המכון לחקר הטיפול בחינוך, בית הספר לחינוך. האוניברסיטה העברית בירושלים.

^{**} מדד הדמוקרטיה הישראלית 2007: לכידות בחברה שסועה. המכון הישראלי לדמוקרטיה. http://www.idi.org.il/PublicationsCatalog/Documents/BOOK_7082/TheDemocracyIndex2007.pdf